

Onderwerp

Beleidskader Land- en tuinbouw Gelderland

Inleiding

Dit beleidskader voor de land- en tuinbouw Gelderland geeft richting aan de toekomstige ontwikkeling van de land- en tuinbouw in onze provincie. Boeren en tuinders zijn en blijven belangrijk voor Gelderland:

1. voor ons voedsel
2. voor de kwaliteit van onze leefomgeving (natuur, bodem, water) en
3. voor onze economie.

We hebben boeren en tuinders nodig, daarom kiezen we ervoor hen te faciliteren richting verdere verduurzaming. Het ‘trappetje van Remkes’ staat centraal: innoveren, extensiveren, omschakelen/verbreden, verplaatsen, stoppen. Maar niet elke ontwikkeling kan overal. We stellen nadere kaders aan nieuwvestiging, aan de verschuiving naar plantaardige teelten en aan gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Dit gaat gelden in Natura2000-gebieden en de stroken eromheen, in gebieden met Kaderrichtlijn Water-opgaven, in grondwaterbeschermingsgebieden, verdroogde gebieden en in veedichte gemeenten.

Dit beleidskader is de resultante van een uitgebreid participatieproces.

1. Feiten en cijfers van de Gelderse agrarische sector (bron: [dashboard agrifood](#))

De helft van het grondgebied van onze provincie is in gebruik bij de land- en tuinbouw. Op ruim 8.500 bedrijven zorgen Gelderse boeren en tuinders voor ons voedsel en voor een gezond en leefbaar platteland. Ook economisch is de sector sterk: veel Gelderlanders werken in of gerelateerd aan de landbouw. Boeren en tuinders zorgen, samen met Gelderse toeleverende, verwerkende en dienstverlenende bedrijven, voor 100.000 banen (= 10% van de Gelderse werkgelegenheid) en dragen met € 6,5 mld voor 9,5% bij aan het bruto regionaal product.

De land- en tuinbouw in Gelderland is divers: alle sectoren komen voor. In Gelderland zijn veel kleine bedrijven. Qua verkaveling ligt relatief weinig grond bij huis. Ook zijn er relatief veel traditionele stallen. Bijna 40% van de bedrijven is inmiddels multifunctioneel en heeft dus ook niet-agrarische inkomsten. Ook extensieve, natuurinclusieve landbouw zit in de lift: bijna 5% van de bedrijven is biologisch en 5% van het landbouwareaal ligt onder agrarisch natuurbeheer.

Gelderland is - door samenwerking van primaire, toeleverende, verwerkende bedrijven en

kennisinstellingen - sterk in de melkveehouderij, de kalverhouderij, de pluimveehouderij, de glastuinbouw, de laanboomteelt, de paddenstoelenteelt en de fruitteelt. Gelderland profileert zich hiermee als de foodtech-provincie.

2. Ontwikkelingen en uitdagingen

In de afgelopen tijd heeft de sector veel stappen richting verduurzaming gezet, zoals reductie van emissies, van antibioticagebruik, van gewasbeschermingsmiddelengebruik, stalaanpassing voor dierwelzijn en ontwikkeling van vakmanschap.

Het aantal bedrijven is sinds 2000 bijna gehalveerd en de veestapel is sindsdien met 14% gekrompen. Met name door vergrijzing, gebrek aan opvolging en beëindigingsregelingen verwacht DLV Advies (zie PS2023-649) dat het aantal bedrijven de komende jaren met nog eens 50% gaat afnemen en de veestapel met ca. 30% gaat krimpen.

Intussen is er een stikstofcrisis, waardoor veel ontwikkelingen worden geblokkeerd.

De geopolitieke spanningen nemen toe, waardoor voedselzekerheid hoog op de agenda staat. Ook zijn er uitdagingen (en kansen!) rondom mestverwerking en -afzet, het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater.

Door de klimaatverandering kan de plantaardige productie met wel 30% gaan afnemen (door lagere opbrengsten en misoogsten).

Dit alles is zorgelijk, want de land- en tuinbouw is niet alleen voor ons voedsel, maar ook voor een gezonde leefomgeving en voor de leefbaarheid heel belangrijk. Het is voor Gelderland wenselijk dat de sector een sterke positie kan behouden.

3. De visie

Gelderland blijft een landbouwprovincie; ongeveer de helft van ons grondgebied is agrarisch en vrijwel alle soorten land- en tuinbouw zijn vertegenwoordigd. Deze diversiteit kenmerkt Gelderland.

Deze visie richt zich op 2040 en de agrarische sector produceert dan dat, waar consument én maatschappij om vragen. In 2040 is de agrarische sector in aantal bedrijven en in areaal gekrompen, maar is de toegevoegde waarde van het gehele complex gelijk gebleven. Ook is de kwaliteit van de leefomgeving dan sterk verbeterd. Dit komt door stevige keuzes, zoals inzet op innovatie en verduurzaming, steun aan jonge boeren en kaderstelling aan de ontwikkelmogelijkheden. Hoogwaardige landbouwgronden zijn behouden, door voornemens tot functieverandering zorgvuldig af te wegen.

We bouwen voort op waar we economisch sterk in zijn: zuivel, vlees, eieren, fruit, laanbomen, siergewassen, paddenstoelen. Er is in 2040 meer plantaardige productie dan nu, voor humane consumptie maar ook voor grondstoffen in bijvoorbeeld de bouw en farmacie.

Voedselzekerheid is een belangrijk doel. Vooral de Europese Commissie stuurt hier op, door de afhankelijkheid van instabiele landen voor kunstmest, veevoer, fossiele energie en primaire levensbehoeften te verkleinen. In lijn met de WUR-verkenning zetten we in op een innovatieve, ecologisch houdbare en sociaal toegankelijke voedselproductie. Er staat geen hek om Gelderland: er is volop handel, maar we stimuleren de sector om de kringloop grotendeels te sluiten binnen Noordwest-Europa, zeg voor 80% binnen 800 km. Dan gaat het over inkoop van grondstoffen en

afzet van landbouwproducten. We stimuleren akkerbouwers, veehouders, tuinders, toeleveranciers en verwerkers om steeds meer circulair te gaan samenwerken.

Er is ook ruimte voor de “intensieve veehouderij”. Dit is een vorm van vee houden waarbij de dieren in gebouwen worden gehouden, op bedrijven waar onvoldoende grond is om zelf te voorzien in het veevoer en waarop niet alle geproduceerde mest kan worden afgezet. Vaak wordt intensieve veehouderij geassocieerd met gebrek aan dierenwelzijn, druk op de leefomgeving door mest en stalemissies, antibioticagebruik en kans op dierziekten. Feit is dat er al grote stappen zijn gezet: een nieuw convenant over dierenwaardigheid is gesloten (juni 2025), het mestvraagstuk is voor een aantal sectoren opgelost, mest kan kostendekkend worden omgezet in energie en groene kunstmest, emissies kunnen technologisch en met managementmaatregelen worden gereduceerd, antibioticagebruik is verregaand afgebouwd en er zijn strenge protocollen en hygiënemaatregelen tegen dierziekten. En de veevoerindustrie werkt aan afbouw van import uit andere werelddelen.

Binnen heldere kaders bieden we de landbouw ontwikkelruimte en helpen we bij het in beweging blijven. Dit via een menukaart volgens het ‘trappetje van Remkes’: innoveren/moderniseren, extensiveren/natuurinclusief, en omschakelen/verbreden (naast verplaatsen of beëindigen).

Niet alles kan overal. In Natura2000-gebieden en de emissiearme stroken er omheen, in grondwaterbeschermingsgebieden, gebieden met Kaderrichtlijn Wateropgaven, verdroogde gebieden en veedichte gemeenten zijn niet alle land- en tuinbouwontwikkelingen toegestaan. Voor een toekomst op de best passende plek wordt nieuwvestiging voor verplaatsende veehouderijen mogelijk. De omschakeling naar plantaardige teelten wordt afgewogen op basis van het waterverbruik. Het gewasbeschermingsmiddelengebruik is in 2040 gereduceerd en er zijn veel alternatieven hiervoor. Met extra inzet op innovatie en doelsturing zijn de effecten van land- en tuinbouw op water, bodem en lucht gereduceerd, waardoor de natuurkwaliteit is verbeterd.

4. De provinciale rol

Er is geen wet die de provincie opdraagt beleid voor de land- en tuinbouw te voeren. Land- en tuinbouw zijn echter belangrijk voor de voedselvoorziening, de kwaliteit van de leefomgeving en de economie. Daarom is het zaak te werken aan het realiseren van de visie én daaraan kaders stellen. De Omgevingswet stelt ons in staat met voorliggend beleidskader doelen vast te stellen en daarmee richting te geven. Met een nog op te stellen Programma worden daar maatregelen en instrumenten aan toegevoegd, zoals subsidies. Vervolgens kunnen regels in de Omgevingsverordening worden opgenomen, die de ontwikkeling van de land- en tuinbouw verder inkaderen. Ook aanpalende beleidsvelden (zoals natuur, water, leefomgeving, klimaat, etc.) hebben wettelijke doelen en opgaven, die de ontwikkeling van de land- en tuinbouw inkaderen, richten of faciliteren. Zie de betreffende beleidskaders.

5. De strategische doelen en beleidskeuzes

Boeren en tuinders zijn belangrijk voor Gelderland. De visie (zie 3.) getuigt van een sector die in 2040 innovatief en economisch sterk is, die bijdraagt aan de voedselzekerheid in Noordwest-Europa, aan een gezonde leefomgeving in Gelderland en aan de Gelderse plattelandseconomie. Zo komen we tot drie **strategische doelen** voor ons beleid:

Doel 1: voedselzekerheid:
De Gelderse land- en tuinbouw draagt bij aan voedselzekerheid in Noordwest-Europa;

Doel 2: kwaliteit leefomgeving en dierenwelzijn:
De Gelderse land- en tuinbouw ontwikkelt zich zodanig duurzaam dat de kwaliteit van de leefomgeving en het dierenwelzijn versterkt worden;

Doel 3: regionale en plattelandseconomie:
Mede door inzet op innovatie en structuurversterking blijft de Gelderse land- en tuinbouw met ketenspelers en kennisinstellingen bijdragen aan de Gelderse regionale en plattelandseconomie.

Deze doelen gaan verder dan de Kadernota Agrifood, maar zijn wellicht nog wat ‘hoog over’ geformuleerd om richting te geven aan het beleid. Nu zijn nadere *beleidskeuzes* opgesteld, die meer richting geven aan de beleidsinzet, de regels, subsidies, projecten en maatregelen in het hierna op te stellen Programma.

Hieronder staat dit geheel aan doelen en beleidskeuzes:

Strategische doelen:		
1. Voedselzekerheid De Gelderse land- en tuinbouw draagt bij aan voedselzekerheid in Noordwest-Europa	2. Kwaliteit leefomgeving en dierenwelzijn De Gelderse land- en tuinbouw ontwikkelt zich zodanig duurzaam dat de kwaliteit van de leefomgeving en het dierenwelzijn versterkt worden.	3. Regionale en plattelandseconomie Mede door inzet op innovatie en structuurversterking blijft de Gelderse land- en tuinbouw met ketenspelers en kennisinstellingen bijdragen aan de Gelderse regionale en plattelandseconomie.
Beleidskeuzes:		
1a Duurzame voedselproductie Inzetten op een innovatieve, ecologisch houdbare en sociaal toegankelijke voedselproductie.	2a Menukaart Duurzame landbouwontwikkeling bevorderen via een menukaart en steun voor innovatie/modernisering, extensivering/natuurinclusieve landbouw en omschakeling/verbreding.	3a Samenwerking Bevorderen van innovatieve samenwerking tussen landbouw-, keten- en kennispartijen.
1b Kringlooplandbouw Agrarische kringlopen van grondstoffen en producten zoveel	2b Sturende kaders In Natura2000-gebieden, grondwaterbeschermingsgebieden	3b Structuurbeleid Extra instrumenten inzetten voor een betere landbouwstructuur.

mogelijk sluiten binnen 800 km - boeren en tuinders werken daartoe steeds meer samen.	en veedichte gemeenten nieuwvestiging niet toestaan; In deze gebieden én in gebieden met KRW-opgaven en verdroogde gebieden wordt beregening van gewassen vergunningplichtig.	
1c Behoud landbouwgrond Functieverandering voortaan zorgvuldig afwegen om hoogwaardige landbouwgrond zoveel mogelijk te behouden.	2c Innovatie Met innovatie en doelsturing de effecten van land- en tuinbouw op water, bodem en lucht minimaliseren	3c Leefbaar platteland Extra steun voor familiebedrijven en jonge landbouwers.
1d Generatiewisseling Jonge boeren steunen om voldoende boeren en tuinders te behouden	2d Uitbreiding veehouderijbedrijven Veehouderijbedrijven die met verworven dierrechten en gesaldeerde stikstofruimte willen uitbreiden plegen extra inzet voor natuur en leefomgeving of dierwelzijn.	
	2e Verplaatsing en hervestiging Voor een toekomst op de best passende plek wordt nieuwvestiging voor verplaatsende veehouderijbedrijven niet langer verboden.	

Toelichtingen bij de strategische doelen en beleidskeuzes

Strategisch doel 1:

De Gelderse land- en tuinbouw draagt bij aan voedselzekerheid in Noordwest-Europa

Beleidskeuze 1a: Duurzame voedselproductie

Inzetten op een innovatieve, ecologisch houdbare en sociaal toegankelijke voedselproductie

Voedselzekerheid is gedefinieerd als ‘ten allen tijde fysieke, sociale en economische toegang tot voldoende, gezond en veilig voedsel, dat past bij onze voedselvoorkeuren en -behoeften voor een actief en gezond leven’ (bron: WUR 2024/Verenigde Naties).

In dit kader sluiten we aan bij deze nieuwe ambitie van de Europese Commissie: voedselautonomie, door de afhankelijkheid van instabiele, niet-EU-landen te verminderen. De bevolking in ons werelddeel blijft groeien, de geopolitieke en handelsspanningen nemen toe, door klimaatverandering neemt het areaal vruchtbare landbouwgrond af. In Gelderland wordt een verdere afname van het aantal agrarische bedrijven verwacht. Blijft er in onze klimaatzone voldoende landbouw over om de monden te voeden en ons landschap te onderhouden? De [WUR-verkenning over Voedselzekerheid](#) (zie PS2025-430) laat zien, dat Gelderland voor veel producten meer produceert dan de eigen inwoners consumeren. Er is veel handel, verwerking, export en import; er staat geen hek om Gelderland. De omvang van de voedselproductie in

Gelderland zegt dus weinig over voedselzekerheid in de provincie zelf. De EU stuurt op voedselzekerheid via de marktordening, het prijsbeleid en de handelsakkoorden. Als provincie kunnen we daar nauwelijks op sturen. De WUR roept in de verkenning de provincie op om te sturen op economische voedselzekerheid (betaalbaar, gezond en bereikbaar voedsel voor elk inwoner), ecologische voedselzekerheid (minimale schade voor de leefomgeving) en sociale voedselzekerheid (lokale productie en consumptie en toegankelijkheid voor de consument).

Beleidskeuze 1b: Kringlooplandbouw

Agrarische kringlopen van grondstoffen en producten zoveel mogelijk sluiten binnen 800 km - boeren en tuinders werken daartoe steeds meer samen

Europese voedselautonomie én een duurzame ontwikkeling vragen er om, de kringlopen van grondstoffen en producten grotendeels te sluiten binnen max. 800 km. Veel landbouwsectoren, en ook de Nevedi (koepelorganisatie van veevoerbédrijven) steunen deze afstand. Al 80% van de grondstoffen en producten worden op dit moment voor de meeste sectoren binnen die afstand ingekocht en afgezet. Kunstmest, veevoerders, fossiele energie en granen komen nog van landen daarbuiten.

Voor voedselzekerheid willen we dus de kringloop beter gesloten krijgen binnen onze invloedssfeer. We willen de Gelderse land- en tuinbouwsector daarbij steunen. Wat precies geteeld moet worden bepalen wij niet, maar bepaalt de markt. Daarbij zal wegens klimaat- en seizoensafhankelijkheid volop handel blijven bestaan.

Beleidskeuze 1c: Behoud landbouwgrond

Functieverandering voortaan zorgvuldig afwegen om hoogwaardige landbouwgrond zoveel mogelijk te behouden

Het Gelderse areaal landbouwgrond is 236.400 ha groot (2023) en neemt jaarlijks met ca. 500-600 ha af. In zeven jaar tijd is een oppervlakte zo groot als gemeente Harderwijk aan de landbouw onttrokken ten behoeve van andere functies, zoals wonen en infrastructuur.

In verband met voedselzekerheid is het zorgvuldig afwegen en zoveel mogelijk behouden van hoogwaardige landbouwgrond van belang. Dit speelt bij elk voornemen of initiatief tot functieverandering van landbouwgrond. Hiertoe is wenselijk dat een handreiking wordt opgesteld die overheden helpt om bij voornemens tot functieverandering ook de waarde van de grond voor de landbouw expliciet mee te nemen in alle afwegingen.

Beleidskeuze 1d: Generatiewisseling

Om voldoende boeren en tuinders te behouden jonge boeren steunen

De gemiddelde leeftijd van de bedrijfshoofden in Gelderland is 57 jaar. Van de 50+ers heeft 27% een opvolger. Dit laat een aanstaande generatiewisseling in Gelderland zien. Veel bedrijfshoofden zullen gaan stoppen. Daarom is meer aandacht voor jonge boeren wenselijk, en meer steun zodat zij een agrarisch bedrijf kunnen overnemen en ons voedsel produceren in de toekomst. Deze keuze moet in het Programma verder worden uitgewerkt met maatregelen en instrumenten, zoals bijvoorbeeld subsidieregelingen.

In lijn met het Coalitieakkoord “Gelderland gewoon doen” willen we bij burgers en consumenten ook inzetten op meer kennis van en waardering voor de Gelderse land- en tuinbouw. Om een ‘kloof’ tussen burgers en boeren te voorkomen. Denk aan boerderij-educatie, ‘boer in de klas’ en de jaarlijkse Week van ons Eten.

Strategisch doel 2:

De Gelderse land- en tuinbouw ontwikkelt zich zodanig duurzaam dat de kwaliteit van de leefomgeving en het dierenwelzijn versterkt worden.

Beleidskeuze 2a: Menukaart

Duurzame landbouwontwikkeling bevorderen via een menukaart en steun voor innovatie/modernisering, extensivering/natuurinclusief en/of omschakeling/verbreiding.

In lijn met het Coalitieakkoord “Gelderland gewoon doen” willen we alle boeren en tuinders via een menukaart keuzes aanbieden, welke ontwikkelrichting het beste bij hen past én bij wat er mogelijk is op betreffende plek. We richten ons op de drie categorieën bedrijven:

- *Op landbouwproductie gerichte bedrijven*, zoals gangbare, hoogproductieve of hightechbedrijven;
- *Bedrijven met een extensieve bedrijfsvoering*, zoals natuurinclusieve, biologische of regeneratieve bedrijven; en
- *Multifunctionele bedrijven* met bijv. kinderopvang, boerderijwinkel, vergaderaccommodatie of minicamping op het landbouwbedrijf.

De menukaart sluit op deze categorieën aan, en wordt voorzien van steunarrangementen bij de ontwikkelrichtingen volgens het ‘trappetje van Remkes’:

Menukaart:

- 1. Innoveren**
- 2. Extensiveren,**
- 3. Omschakelen/verbreiden**
- 4. Verplaatsen en**
- 5. Stoppen.**

Uiteraard moet de ontwikkelrichting passen bij de ondernemer én bij zijn omgeving. Niet alles kan overal. Zie beleidskeuze 2b (sturende kaders).

Elke ontwikkelmogelijkheid heeft passende stimuleringsmaatregelen. Zie de provinciale website, [Regelingen voor land- en tuinbouw](#).

Beleidskeuze 2b: Sturende kaders

In Natura2000-gebieden, grondwaterbeschermingsgebieden en veedichte gemeenten nieuwvestiging niet toestaan; in deze gebieden én in gebieden met KRW-opgaven en verdroogde gebieden wordt beregening van gewassen vergunningplichtig.

Het landelijk gebied vervult vele functies. Natuurgebieden, landbouwgronden, fraaie open landschappen, beken, wateren en rivieren bepalen het beeld in Gelderland. Boeren en tuinders dragen vaak bij aan die kwaliteiten, bijvoorbeeld met natuur- en landschapsbeheer, water vasthouden, koolstofvastlegging.

Plaatselijk staat de kwaliteit van de leefomgeving onder druk. Stikstofemissie uit de veehouderij moet worden gereduceerd zodat stikstofgevoelige natuur zich meer kan versterken.

Mestaanwending en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen moeten zodanig, dat het de waterkwaliteit niet beïnvloedt. Sommige teelten gebruiken veel water, waardoor tekorten dreigen. De ontwikkeling van de land- en tuinbouw moet passend zijn bij de omgevingsdoelen, en daaraan bijdragen.

Niet alles kan overal. Met dit beleidskader gaan we daar meer op sturen.

Ook andere beleidskaders, zoals het stikstofbeleid, het waterbeleid, het natuurbeleid of het klimaatbeleid, bevatten maatregelen en instrumenten voor de land- en tuinbouw. Zo leiden de stikstofbeleidsregels voor interne en externe saldering tot emissiereductie, wanneer veehouders willen uitbreiden. Zie betreffende beleidskaders.

Wat betreft de menukaart voor landbouwontwikkeling willen we niet alles toestaan in de volgende gebieden:

- **Natura2000-gebieden** (zie [Gelderland | natura 2000](#)) en de stroken daaromheen conform Voorbereidingsbesluit stikstofemissie arme stroken (PS2025-324);
- **Gebieden met Kaderrichtlijn Water-opgaven¹, de Grondwaterbeschermingsgebieden en droogtegevoelige gebieden** (zie [kaart waterbodesturend 2024.pdf](#)),
- **Veedichte gemeenten**, de gemeenten met een melkveedichtheid groter dan 3,0 GVE/ha. In Gelderland zijn dat thans de gemeenten Barneveld, Berkelland, Doetinchem, Ede, Ermelo, Montferland, Nijkerk, Oost-Gelre en Scherpenzeel. Zie [Dashboard Agrifood](#).

Het gaat dan om de volgende agrarische ontwikkelingen die we inkaderen:

- **Nieuwvestiging van veehouderijbedrijven:** dit staan we niet overal toe, omdat dit meer druk op de leefomgeving kan geven of meer kans op overdracht van veeziekten.
- **Omschakeling naar plantaardige teelten** op huidig grasland. Omdat die teelten veel water gebruiken, willen we die in bepaalde gebieden onder het vergunningenregime van het waterschap brengen. Het waterschap kan het beste beoordelen of gewasberekening toegestaan kan worden.
- **Omschakeling naar laanboomteelt:** onderzocht moet worden of dit alleen op oeverwal- en stroomruggronden toegestaan kan worden. Dit zijn vanuit 'water en bodem sturend' de beste gebieden voor deze teelt. In andere gebieden leidt de laanboomteelt op voorheen grasland tot concurrentie voor veehouders, die grond nodig hebben voor bijvoorbeeld extensivering. Dit moet in het programma terugkomen.

¹ De uitwerking van de gebieden met KRW-opgaven is binnenkort beschikbaar

- **Gebruik gewasbeschermingsmiddelen:** wat betreft de ontwikkelingen in en het beleid rond deze middelen, dat is in voorbereiding. In onze grondwaterbeschermingsgebieden is niet-biologische bloembollenteelt verboden. De mogelijkheden om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen nog verder te reguleren worden momenteel onderzocht. De provincie zet ook in op stimulering van alternatieven, zoals biologische en natuurlijke ziekte- en plaagbestrijding, precisietoediening van middelen en mechanische of fotonische bestrijdingstechnieken.

De sturende kaders moeten samen met gemeenten en andere betrokkenen worden uitgewerkt in het Programma en daarna, waar nodig, in de Verordening. In het Programma kunnen die kaders worden voorzien van stimulerend beleid.

Beleidskeuze 2c: Innovatie

Met innovatie en doelsturing de effecten van land- en tuinbouw op water, bodem en lucht minimaliseren.

Als provincie zetten we zwaar in op innovatie. De provincie steunt projecten die als doel hebben om de land- en tuinbouw te verduurzamen. Gelderland is rijk aan expertisecenters, kennisnetwerken en -platforms en met provinciale steun worden veel innovatieprojecten uitgevoerd.

In het provinciale instrumentarium willen we – waar mogelijk - afstappen van middelvoorschriften en het boerenavk Manschap meer centraal stellen door over te gaan naar doelsturing. De doelen en opgaven voor een gezonde leefomgeving staan dan centraal, zoals biodiversiteit, stikstof, klimaat/broeikasgassen of waterdoelen. Agrariërs kunnen vervolgens zelf de best passende maatregelen kiezen om de doelen te bereiken.

Zaak is afspraken te maken over hoe je doelbereik meet en borgt. Voor de melkveehouderij is hiertoe reeds een KPI-systematiek (KPI = kritieke prestatie-indicator) ontwikkeld, zie [hier](#). De provincie heeft steun verleend aan het Markemodel, waar doelsturing onder melkveehouders wordt toegepast als beloningsinstrument. Voor de akkerbouw, de fruitteelt en andere veehouderijsectoren moet de KPI-systematiek nog verder ontwikkeld worden.

OnePlanet ontwikkelt sensoren om emissies te meten; in de regio FoodValley is een meetnetwerk voor stal- en veldmetingen.

Beleidskeuze 2d: Uitbreiding veehouderijbedrijven

Veehouderijbedrijven die met verworven dierrechten en gesaldeerde stikstofruimte willen uitbreiden plegen extra inzet voor natuur en leefomgeving of dierwelzijn.

In Gelderland mogen niet-grondgebonden veehouderijbedrijven in principe groeien, mits ze extra inzet plegen voor milieu, dierwelzijn of ruimtelijke kwaliteit. Dat is sinds 2017 zo bepaald in het [Gelders Plussenbeleid](#) (zie de omgevingsverordening).

Stelsels van dierrechten in de varkens- en pluimveehouderij en het fosfaatplafond in de melkveehouderij zorgen er voor, dat deze veestapels netto niet kunnen groeien. Bij de landelijke *beëindigingsregelingen* (LBV, LBV+) worden de dierrechten van stoppers doorgehaald. Een veehouder kan op een individuele locatie groeien door rechten van veehouders elders over te nemen - mits ook een natuurvergunning verkregen kan worden.

Door het verwachte aantal stoppers zullen veehouders die doorgaan mogelijk vee over willen nemen en uitbreiden, als economische basis voor duurzaamheidsinvesteringen. Omwille van de verduurzaming, natuur en leefomgeving en de leefbaarheid willen we de Gelderse plussenregeling verbreden. Ten eerste door deze ook te laten gelden voor grondgebonden veehouderijbedrijven die willen uitbreiden. Ten tweede door een inhoudelijke verbreding. We willen voorkomen, dat ondernemers en hun personeel geen sociale binding meer hebben met hun omgeving. Het in Gelderland dominerende familiebedrijf staat voor ons model. Verder willen we mee laten tellen in hoeverre een ondernemer bijdraagt aan gebiedsopgaven. Ook zien we extra inzet op het voorkomen van stalbranden als een 'plus'.

De inhoudelijke verbreding op sociale cohesie, gebiedsopgaven (zoals water, biodiversiteit), en (brand)veiligheid moeten in participatie met betrokkenen (gemeenten, sector, belangenorganisaties) verder worden uitgewerkt. Na opname in de verordening ligt het voor de hand, dat gemeenten ruim de tijd krijgen voor implementatie.

Beleidskeuze 2e: Verplaatsing en hervestiging

Voor een toekomst op de best passende plek wordt nieuwvestiging voor verplaatsende veehouderijbedrijven niet langer verboden.

Door het Voorbereidingsbesluit stikstof-emissie arme stroken (PS2025-324) neemt voor veehouderijbedrijven in die stroken mogelijk de behoefte toe, om naar elders te verplaatsen - in of buiten onze provincie. De provincie kan dat faciliteren met verplaatsingssubsidies en ook het Rijk heeft een verplaatsingsregeling².

Een verplaatsing naar een vrijgekomen veehouderijlocatie elders noemen we een *hervestiging*. Wellicht zijn ook nieuwe plekken *zonder veehouderijbestemming* in beeld: een nog niet bebouwde plek in het Gelderse buitengebied, of een plek waar al gebouwen staan maar zonder veehouderijbestemming. Dan spreken we over *nieuwvestiging*.

Onze omgevingsverordening kent geen beperking voor nieuwvestiging van agrarische bedrijven, echter nieuwvestiging van een niet-grondgebonden veehouderij is verboden. Wij willen dit nieuwvestigingsverbod voor Gelderse veehouderijbedrijven *die willen verplaatsen* schrappen, zodat er meer beweegruimte komt om veehouderij in Gelderland op passende locaties te vestigen, mits uiteraard ook de gemeenten dit faciliteren.

Met de huidige kennis willen we nieuwvestiging van veehouderijbedrijven niet toestaan in Natura2000-gebieden en de stroken daaromheen (Voorbereidingsbesluit stikstofemissie arme stroken, PS2025-324), in gebieden met Kaderrichtlijn Water-opgaven, in Grondwaterbeschermingsgebieden en in Veedichte gemeenten (melkveedichtheid groter dan 3,0 GVE/ha, thans zijn dat Barneveld, Berkelland, Doetinchem, Ede, Ermelo, Montferland, Nijkerk, Oost-Gelre en Scherpenzeel).

Een dergelijke verplaatsing moet niet leiden tot netto meer 'verstening' in het buitengebied, door achtergelaten bedrijfsgebouwen te slopen of door te salderen met sloopmeters uit de regio.

² Zie [Stikstofreductie door verplaatsing veehouderij](#) resp. [Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting \(Lvvp\): bedrijfsverplaatsing | RVO.nl](#)

De nieuwvestiging/hervestiging moet in participatie met gemeenten nader worden uitgewerkt in het traject van het Programma en de verordening.

Strategisch doel 3:

Mede door inzet op innovatie en structuurversterking blijft de Gelderse land- en tuinbouw met ketenspelers en kennisinstellingen bijdragen aan de Gelderse regionale en plattelandseconomie.

Beleidskeuze 3a: Samenwerking

Bevorderen van innovatieve samenwerking tussen landbouw-, keten- en kennispartijen.

Gelderland is sterk in de productie van zuivel, vlees, eieren, fruit, laanbomen, siergewassen en paddenstoelen. Rond de primaire bedrijven zijn - door onderlinge samenwerking - sterke clusters ontstaan zoals FoodValley, Greenport Gelderland, FruitDelta, met innovatieve toeleverende en verwerkende bedrijven (FrieslandCampina, Unilever), start-ups en scale-ups en research- en kennisinstellingen (WUR, One Planet, Van Hall/Larenstein, etc.).

De toegevoegde waarde van het Gelderse agrocomplex bedroeg in 2022 ca. € 6,5 mld (= 9,5% van het bruto regionaal product) en ca. 100.000 banen (= 10% van de Gelderse werkgelegenheid). Zie de [Sociaal-economische impact-analyse](#), (bijlage bij PS2023-649). Die omvang willen we zoveel mogelijk behouden. We verwachten dat de agrarische productie gaat afnemen door het krimpende aantal bedrijven en de krimpende veestapel. Daar staat tegenover dat de toegevoegde waarde kan toenemen door...

- innovatie: de agribusiness (= toeleverende en verwerkende bedrijven) kan zich – door goed samen te werken met de Gelderse wetenschaps- en kennisinstellingen - blijven innoveren, nieuwe kansen pakken en nieuwe afzetmarkten betreden;
- groei van plantaardige takken, voor zowel humane als dierlijke consumptie én van nieuwe biobased toepassingen.

De werkgelegenheid zal naar aard veranderen. Automatisering neemt delen van het handwerk over (bijv. in de tuinbouw), maar door die automatisering ontstaat andere werkgelegenheid elders in het agrocomplex. Ook innovatie kan, door export van kennis en door handel in nieuwe producten, tot meer werkgelegenheid leiden.

Beleidskeuze 3b: Structuurbeleid

Extra instrumenten inzetten voor een betere landbouwstructuur.

Om efficiënter – dus tegen lagere kosten - en duurzamer te produceren willen we werken aan een betere landbouwstructuur. Waar gaat het om? Een grote huiskavel voor weidegang, minder veldkavels, veldkavels op kortere afstand voor minder vervoersbewegingen (wat ook de verkeersveiligheid bevordert). Grond voor bedrijven die willen extensiveren. Modernere stallen - in Gelderland staan veel oude stallen. Mogelijkheden voor bedrijfsontwikkeling. Zoetwaterbeschikbaarheid (met name in de Achterhoek en in Rivierenland een toenemend knelpunt). Gezonde landbouwbodems.

Het glastuinbouwbeleid is gericht op concentratie in clusters. Dit blijft zo. De sector zet in op verduurzaming, zoals energieneutraliteit en spaarzaam watergebruik, wat om structuuraanpassingen vraagt. Ook de paddenstoelenteelt moet een optimalisatieslag maken richting duurzaamheid, waarbij geconcentreerde ontwikkellocaties al dan niet samen met glastuinbouw opties zijn.

Beleidskeuze 3c: Leefbaar platteland

Extra steun voor familiebedrijven en jonge landbouwers.

Veel mensen die in of voor de landbouw werken, wonen op het platteland. Een sterke sector is daarom ook belangrijk voor de leefbaarheid van en sociale cohesie op het platteland. De land- en tuinbouw geven immers werk aan een breed vertakt geheel van toeleverende, verwerkende en dienstverlenende bedrijven.

Het aantal veehouderijbedrijven in Gelderland zal afnemen; een deel van de blijvende veehouders zal via overnames willen verduurzamen en groeien. Het in Gelderland dominerende familiebedrijf staat ons als model voor ogen - ook in de toekomst. Daarom willen we met de beleidskeuze voor breder plussenbeleid borgen, dat groei van een veehouderij ook wordt beoordeeld op de sociale binding met de omgeving.

Van belang is, dat jonge boeren een bedrijf kunnen overnemen. De landelijke vestigingssteunregeling was dit jaar binnen enkele uren ‘uitverkocht’. Vanuit het Europese Landbouwbeleid (GLB) kunnen we als provincie jonge boeren extra subsidie geven. In het Programma kan worden bekeken of de provincie met inzet van grondinstrumentarium jonge boeren ook kan helpen.

Voor een leefbaar platteland zijn er ook de LEADER-middelen uit het Europese landbouwbeleid. In Gelderland is LEADER actief in Rivierenland, de Achterhoek, Regio de Liemers, Rijk van Nijmegen Maas en Waal, GEUS en IJsselvallei.

5.6 De sturingsfilosofie

Om als overheid te kunnen sturen op de realisatie van de beleidsdoelen, gebruiken we het sturingsmodel van Runhaar et al., zie Kadernota Agifood uit 2021. In de realisering van ons beleid zetten we de agrariër centraal. De sturingsfilosofie is dan als volgt:

Als provincie dienen we ...

- de agrariër richting te geven (dus: heldere doelen en duidelijke kaders over wat waar wel en niet mag),
- de agrariër te steunen met kennis en innovatie,
- met beleid of financiële steun bedrijfsontwikkeling mogelijk te maken, en
- bij te dragen aan een goede beloning.

Deze sturingsfilosofie wordt verder uitgewerkt in het Programma.